

המכון הישראלי לייצוא ולשיתוף פעולה בין-לאומי
The Israel Export & International Cooperation Institute

יפן - ישראל 2011

חטיבת כלכלה ומידע
מכון היצוא
מרץ 2011

תוכן עניינים

3 תקציר

4 רקע

- 4 כללי
- 5 מבנה פוליטי
- 5 דת וחברה

6 כלכלת יפן

- 6 סביבה כלכלית
- 9 דירוג אשראי של יפן
- 9 יפן בפרספקטיבה עולמית
- 10 אינדיקטורים כלכליים
- 12 תחזית לשנים הקרובות
- 13 מגזרים עיקריים
- 13 שירותים
- 14 חקלאות
- 14 בנייה
- 15 תעשיית תקשורת ומחשוב
- 15 תעשיית הרכב

17 סחר חוץ

- 17 כללי
- 18 ייצוא
- 20 יבוא

22 יחסי הסחר בין ישראל ליפן

- 22 התפתחות הסחר בסחורות ישראל - יפן
- 23 היצוא הישראלי ליפן
- 23 השינויים בייצוא והענפים הבולטים בשנת 2010
- 24 היבוא הישראלי מיפן
- 24 השינויים ביבוא והענפים הבולטים בשנת 2010

25 אסון רעידת האדמה והצונאמי

- 25 הפגיעה בכורים של פוקושימה
- 26 ההשפעה על הכלכלה היפנית
- 27 השפעות מקרו-כלכליות
- 28 השפעת האסון על שוק המוצרים
- 28 השפעת האסון על תחום הביטוח
- 28 מאמצי שיקום ובנייה מחדש
- 29 פעילות הבנק המרכזי

30 הזדמנויות ליצואן

- 30 כללי
- 30 ענפים פוטנציאליים

תקציר מנהלים

יפן היא הכלכלה השלישית בגודלה בעולם אחרי ארה"ב וסין במונחי תוצר. מעמד זה הושג בזכות שיתוף הפעולה בין היצרנים למדינה, מוסר עבודה גבוה, מומחיות בטכנולוגיה מתקדמת והקצאת בטחון נמוכה במיוחד – 1% מהתמ"ג.

כלכלת יפן הינה כלכלה מהמתקדמות והיעילות בעולם ומתאפיינת בתחרותיות גבוהה ודומיננטיות בסחר החוץ. אחרי 20 שנות צמיחה כלכלית מואצת בין השנים 1960 - 1980, בשיעור ממוצע של כ-4% בשנה, חוותה יפן צמיחה בקצב איטי יותר במהלך סוף שנות ה-80 ושנות ה-90 בשיעור ממוצע של כ-1% בשנה בשל משבר הפיננסי שאליו נקלעה, שנבע מהתפוצצות בועת הנדל"ן בתחילת שנות התשעים, תקופה שידועה גם בשם "העשור האבוד". בעשור האחרון הראתה יפן סימני התאוששות ממיתון קשה זה, אם כי המשבר הפיננסי העולמי לא פסח על יפן כמעצמת סחר עולמית. במהלך שנת 2010 צמחה כלכלת יפן בשיעור ריאלי מרשים של 4% ונראה היה כי היא נמצאת במגמת צמיחה מחודשת. במרץ 2011 הכה את יפן אסון כפול של רעידת אדמה קשה וגל צונאמי שפגע בחופה המזרחי גרמו לנזק עצום ברכוש ולמותם של יותר מ-11 אלף איש ומעל ל-15,000 עדיין נעדרים.

במהלך שני העשורים האחרונים צברה יפן חוב ציבורי המהווה כ-200% מהתוצר והיא בעלת יחס חוב תוצר הגבוה ביותר בעולם. בעקבות האסון הנוכחי צפוי החוב להמשיך ולגדול גם בתקופה הקרובה. מנגד, אין חשש אמיתי למשבר אשראי היות ורוב החוב מוחזק ע"י גופים מוסדיים יפניים.

יפן הינה היצואנית והיבואנית החמישית בגודלה בעולם. האסון הנוכחי צפוי להקטין את העודף המסחרי בטווח המידי הן בגין גידול בייבוא חומרי גלם ומוצרי בסיס שמטרתו לספק את הביקוש המידי והן בגין האטה בייצוא הנובעת בעיקר לאור הפגיעה במפעלי ייצור חשובים בתחומי הרכב והרכיבים האלקטרוניים. בטווח הארוך יפן צפויה להמשיך ולהציג עודף מסחרי.

יפן היוותה מאז ומעולם יעד מאתגר ליצואן הישראלי. חסמי ייבוא שונים, חסמים עסקיים כמו גם חסמי תרבות ושפה מקשים על היצואן הישראלי בכניסה לשוק היפני. שעת משבר כמו הימים האחרונים מהווה הזדמנות נדירה לחדור לשוק היפני ע"י התאמת המוצרים במידה האפשרית וניצול התקופה בה סביר כי יפן תקל את ההגבלות החמורות על ייבוא על מנת להתמודד עם המחסור הקשה במוצרים בסיסיים מבית.

להערכתנו ישנן הזדמנויות ליצואן הישראלי בתחומים הבאים: חומרי גלם כגון פלדה ומלט, טכנולוגיות למקורות חלופיים לאנרגיה ובפרט באנרגיה ירוקה, מיכון ייעודי לתשתיות, למפעלים, לנמלי ים ולחקלאות, ידע ושיטות גידול בחקלאות ומוצרים המותאמים לגיל השלישי.

רקע

כללי

יפן הינה ארכיפלג הנמצא בחלק הצפון מערבי של האוקיינוס השקט ומורכב מארבע איים מרכזיים ועוד כ- 3,000 איים קטנים נוספים. בירתה של יפן היא טוקיו והמטבע הוא ין יפני. יפן היא המדינה ה-61 בגודלה בעולם בשטחה, מדינה צרה, בעלת שטח של כ- 380,000 קמ"ר, אך מדורגת במקום ה-10 מבחינת גודל האוכלוסייה – כמעט 127 מיליון אנשים, מה שהופך אותה לאחת הצפופות בעולם (במקום ה-18) והצפופה ביותר בין 10 המדינות הגדולות בעולם מבחינת אוכלוסייה. 5 הערים הגדולות ביפן הן טוקיו (עיר הבירה), אוסקה-קובה, נגויה, פוקוקה-קיטאקיושו וסאפורו, בעלות אוכלוסייה המונה כ-36.5 מיליון, 11.325 מיליון, 3.257 מיליון, 2.8 מיליון ו-2.7 מיליון בהתאמה¹. במהלך השנים, ידעה יפן התפרצויות געש קשות. ריבוי רעידות האדמה הביא ביפן למודעות גבוהה בנושאי הבנייה מוגנת רעידות, הן במבנים קלים זמניים והן בחיזוקי ביטון מיוחדים. אף על פי כן אירעו אירועים שגרמו להרס רב כדוגמת התפרצות הר הגעש האנשין אוואג'י בינואר 1995, אשר הביא למותם של כ-6,000 איש, פגע בכ-40,000 איש והותיר למעלה מ-200,000 אנשים חסרי בית. על פי ההערכות ראשוניות מסתמן כי האסון האחרון (רעידת האדמה והצונאמי שהתרחשו במרץ 2011), בו נפגעו 3 המחוזות טוהוקו, מיאגי ופוקושימה אשר בצפון מזרח המדינה, הינו חמור יותר, בכל אחד מהפרמטרים השונים. ניתן להעריך כי ניסיונה הרב של יפן באסונות מסוג זה ואופיו המיוחד של העם היפני יסייעו בידי יפן להתאושש במהרה מהאסון הנוכחי.

¹ מתוך הערך של יפן ב-CIA world Factbook.

מבנה פוליטי

יפן הינה מונרכיה חוקתית עם פרלמנט אשר מהווה בפועל את הרשות העליונה במדינה ונקרא "הדיאט". הקיסר אינו בעל סמכות פוליטית, אלא האב הרוחני והמסורתי של העם היפני.

הדיאט מורכב משני בתים:

- בית נבחרים (הבית התחתון) הכולל 480 נציגים, הנציגים מכהנים כ-4 שנים. בבחירות שנערכו באוגוסט 2009, זכתה המפלגה הדמוקרטית הליברלית-סוציאליסטית של יפן (DPJ).
- בית הקונסילרים (הבית העליון), הכולל 242 נציגים עם שלוש שנות כהונות. הקבינט היפני מורכב מראש הממשלה ומשריו. ב-2009 עלתה לשלטון המפלגה הדמוקרטית הליברלית-סוציאליסטית (DPJ) כאלטרנטיבה למפלגה הדמוקרטית הליברלית (LDP) שהייתה בשלטון מאז 1955 וראש הממשלה נוכחי הוא יו"ר המפלגה נאוטו קאן.

דת וחברה²

החברה היפנית הומוגנית מבחינה אתנית ולשונית. כ-99% הינם יפנים ועוד כ-1% של מיעוטים שונים (קוריאנים, סינים, ברזילאיים, פיליפינים ואחרים). דתות השינטו והבודהיזם הינן 2 הדתות המרכזיות במדינה: 83.9% מאמינים בדת השינטו, 71.4% הם בודהיסטים, 2% נוצרים וכ-7.8% מאמינים בדתות אחרות. השפה היפנית היא השפה הרשמית של המדינה אך הניבים המקומיים משתנים ממקום למקום. עם זאת, רוב אנשי העסקים היפנים הינם דוברי אנגלית, במיוחד מהדור הצעיר יותר.

כשני שלישים מהאוכלוסייה היפנית מתגוררים בערים. היפנים נהנים מרמת השכלה גבוהה מאוד - ממוצע של 15 שנות לימוד לתושב והוצאה של כ-4% מהתוצר על החינוך. תוחלת החיים ביפן היא הגבוהה בעולם ועומדת על כ-86 ו-79 שנים לנשים וגברים בהתאמה, לפני מדינות כמו שווייץ, צרפת, שבדיה וארה"ב ונובעת מרמת סניטציה גבוהה ורפואה מתקדמת. בשל תוחלת החיים הגבוהה נוצר גידול עקבי באחוז האוכלוסייה בגילאי 65 ומעלה. תוחלת החיים זו היא גם הסיבה לכך שכיום יש ביפן יותר זקנים (מעל גיל 65) מאשר צעירים (מתחת לגיל 16).

התרבות היפנית בכלל ותרבות העבודה היפנית בפרט מושפעת רבות מההיסטוריה של המדינה ובעיקר ממעמד הסמוראים שהיה בשיא כוחו בימי הביניים. הבושידו, דרכו של הלוחם, הינה מערכת של עקרונות שהנחו את הסמוראים והינם עדיין מרכזיים בעולם העסקים המודרני. הבושידו מושתת על עקרונות של נאמנות, צייתנות, כבוד ומשמעת. אלמנט הכבוד בתרבות היפנית הוא חשוב ביותר ונורמות התנהלות בעת מפגשים עסקיים הינן מוקפדות מאוד.

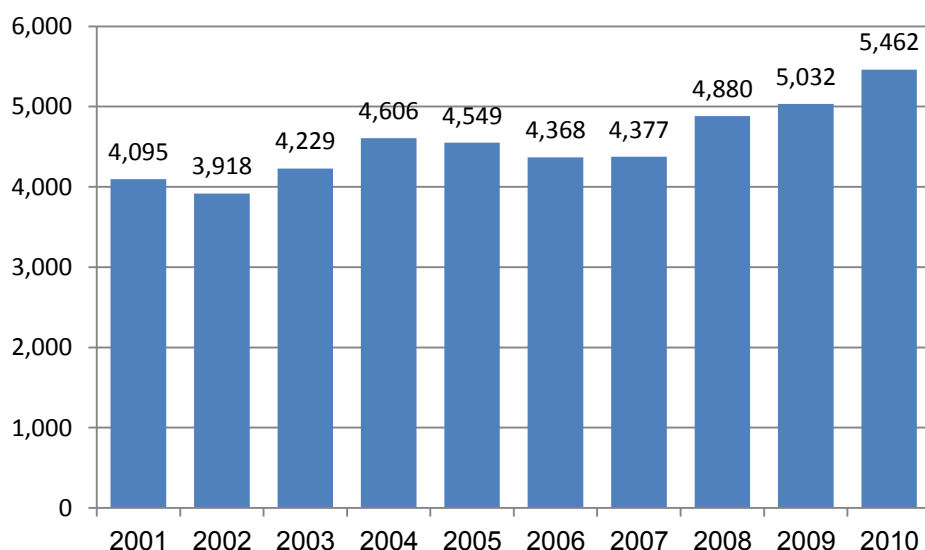
² מתוך הערך של יפן ב-CIA world Factbook.

כלכלת יפן³

סביבה כלכלית

יפן היא הכלכלה השלישית בגודלה בעולם (תמ"ג במונחי כוח קניה, אחרי ארה"ב וסין). נכון לשנת 2010 מוערך התמ"ג של יפן בכ-5,462 מיליארד דולר או בכ-4,282 מיליארד דולר במונחי כוח הקנייה (PPP). התמ"ג היפני גדל בקצב מתון כפי שניתן לראות בתרשים להלן:

התמ"ג ביפן במיליארדי דולר, במחירים שוטפים

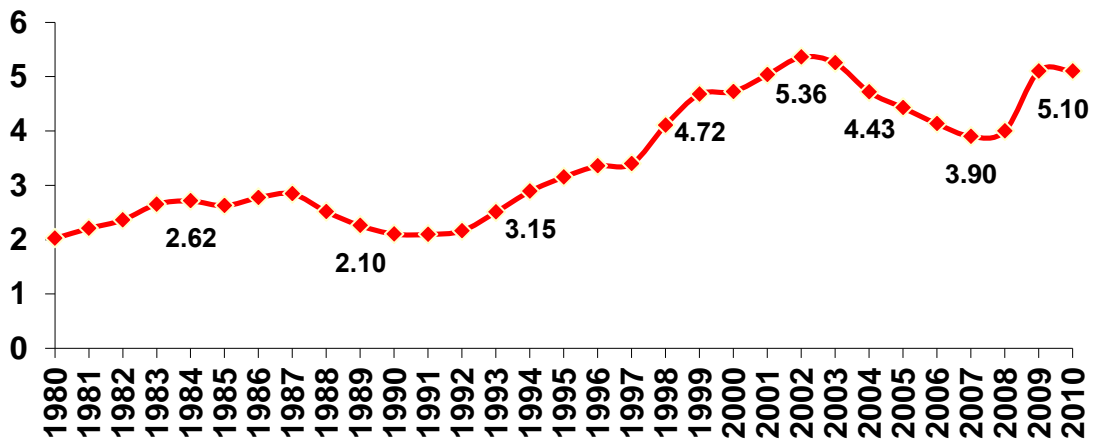

בשנות ה-90 חוותה יפן תקופה ארוכה של מיתון כלכלי, הידועה גם בשם "העשור האבוד", וזאת לאחר כמעט 5 עשורים של צמיחה מטאורית. התפוצצות בועת הנדל"ן חשפה את העובדה כי הלוואות רבות התגלו כהלוואות ללא בטחונות מתאימים (כטריליון דולר). הכשל בא לידי ביטוי בבנקים גדולים כקטנים וחייב הזרמות הון ציבורי רב, בצורה של הנפקת אג"ח ממשלתי בהיקף עצום, לצורך ייצוב (והצלה במקרים מסוימים) של הבנקים. במהלך העשור הראשון של המאה הנוכחית, נראה כי יפן הצליחה להיחלץ מהתקופה הקשה והכלכלה חזרה להציג צמיחה מתונה. המשבר הכלכלי העולמי של 2008-2009, לא פסח על יפן, לאור ההאטה הכללית בצריכת סחורות בעולם. בשנת 2008 התכווצה הכלכלה היפנית (במונחי מטבע מקומי) בשיעור ריאלי של כ-1.2% ובשנת 2009 התכווצה ב-6.3% נוספים⁴. ב-2010 הציגה יפן צמיחה מרשימה (למדינה מפותחת) ונראה היה כי זו תחילתה של מגמת צמיחה ארוכת טווח. הערכה זו התבססה בין היתר על גידול בביקושים של סין וכלכלות מתפתחות אחרות לסחורות יפניות. בשנת 2010 עמד התוצר לנפש במחירים שוטפים על 43,701 דולר, גידול של כ-10% לעומת

³ מתוך סקירה של ה-Economist Intelligence Unit נכון למרץ 2011.
⁴ ההבדל בין נתוני הגרף המצביעים על גידול לנתונים המצוינים לגבי התכווצות הכלכלה בשנים 2008 ו-2009, נובע בעיקר משינוי חד בשערי החליפין ין דולר בשנתיים אלו, אך גם להתייחסות בגרף למונחים שוטפים לעומת התכווצות ריאלית.

2009. במונחי כוח קניה עמד התוצר לנפש על 33,771 דולר, גידול של כ- 4.8% לעומת 2009. ההכנסה הפרטית הפנויה עמדה ב- 2010 על 3.3 טריליון \$, גידול של 7.5% לעומת 2009. יש לציין כי הצמיחה בתמ"ג הריאלי הינה שמרנית יותר ועומדת רק על 4%. בשנת 2010 קיצצה הממשלה בסובסידיות למגוון מוצרים, בין השאר למכוניות ידיוניות לסביבה והדבר הביא לירידה של 0.3% בתוצר הריאלי ברבעון האחרון. הערכות מעודכנות לזמן רעידת האדמה⁵ צופות התעוררות של הייצור המקומי כחלק מהמאמץ הכללי ביפן לשיקום ובנייה מחדש של איזור האסון בצפון-מזרח המדינה. נכון לשנת 2010 עמד שיעור האבטלה ביפן על 5.1%. שיעור האבטלה הגבוה במונחים היסטוריים⁶, נובע ממחסור בתעסוקה עבור בוגרי אוניברסיטה צעירים שרק יצאו לשוק העבודה והעדפת העסקתם של עובדים ותיקים ומנוסים. טרם ידוע כיצד אסון רעידת האדמה ישפיע על המגמות בשוק העבודה.

שיעורי האבטלה ביפן בין השנים 1980-2010

כוח העבודה ביפן מונה 65.7 מיליון עובדים ויפן מדורגת במקום ה-9 נומינלית בעולם (לשם השוואה סין מדורגת במקום הראשון, ארה"ב במקום הרביעי וישראל מדורגת במקום ה-101).

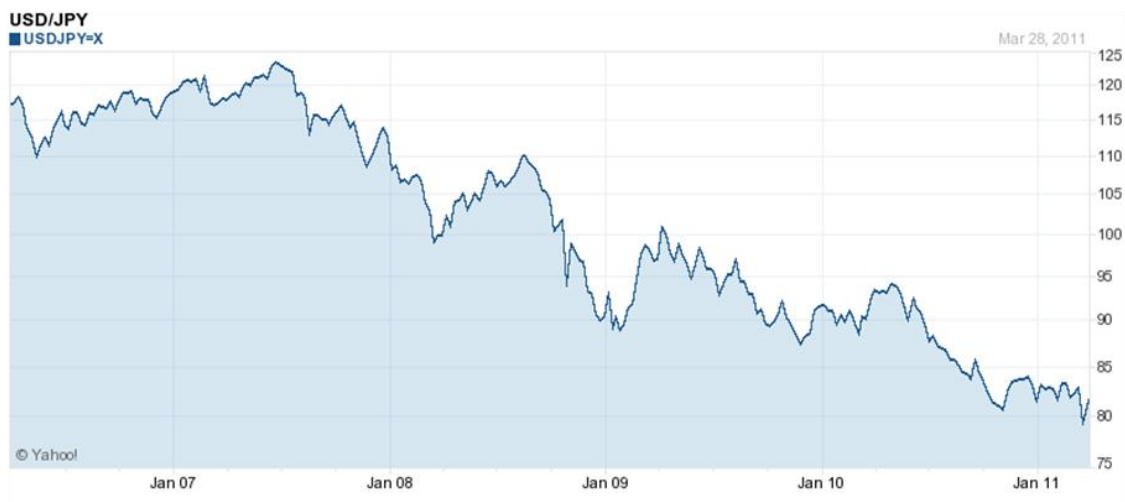
במהלך שני העשורים האחרונים צברה יפן חוב ציבורי גדול מימדים המהווה כ-200% מהתוצר והיא בעלת יחס חוב תוצר הגבוה ביותר בעולם. על פי מרבית ההערכות וכן לאור הצהרות הממשל בעקבות האסון הנוכחי צפוי החוב להמשיך ולגדול גם בתקופה הקרובה. מנגד, אין חשש אמיתי למשבר אשראי היות ורוב החוב מוחזק ע"י גופים מוסדיים יפניים, כמו קרנות פנסיה וחברות ביטוח ובידי הציבור, ולא בידי משקיעים זרים.

⁵ מתוך סקירה של ה-Economist Intelligence Unit נכון ל-18 במרץ 2011.
⁶ יש לציין כי עדיין מדובר בשיעורי אבטלה נמוכים משמעותית ביחס לשיעורי האבטלה במרבית מדינות העולם. שיעור זה קרוב מאוד לשיעור אבטלה במשק הנמצא בתעסוקה מלאה (נהוג לומר כי שיעור אבטלה של 4% מייצג משק בתעסוקה מלאה).

בחירת השרים והתבטאויות של ראש הממשלה נאוטו קאן מצביעות על מדיניות כלכלית של העלאת מסים והגדלת היקף הסחר החופשי. בעקבות האסון ובמסגרת המאמצים לשקם במהירות את האזור שנפגע, צפויה הרחבה פסיקאלית ומוניטארית כאשר הבנק המרכזי של יפן כבר ביצע הקצאה והזרמה מוניטארית של כמעט 500 מיליארד דולר לטובת הנושא.⁷

בשנת 2010 ירד מדד המחירים ביפן בכ-1%, והין הראה מגמה של התחזקות מול הדולר, בדומה למגמת התחזקות מול הדולר מאמצע שנת 2007 ואילך. בשבועות הראשונים לאחר האסון ירד ערכו של הין מול הדולר, אך באופן כללי ישנה ציפייה כי הין ימשיך להיות מטבע חזק.

שער חליפין ין מול דולר, מרץ 2006 – מרץ 2011⁸

יפן הינה היצואנית והיבואנית החמישית בגודלה בעולם.⁹

נכון לשנת 2010 עמד הייצוא על כ- 830 מיליארד דולר, גידול של כ- 31% לעומת שנת 2009. הייבוא עמד על כ- 768 מיליארד דולר, גידול של 23% ביחס לשנת 2009. סחר החוץ הסתכם בכ- 1,599 מיליארד דולר, גידול של 27% לעומת 2009.

הציפיות להמשך הגידול בסחר החוץ של יפן של כ- 16% (על פי תחזיות שניתנו טרם האסון), צפויות להתממש רק באופן חלקי מאחר ומצד אחד, בעקבות האסון, צפוי גידול בשיעורים גדולים יותר בייבוא, וזאת על מנת לענות על חוסרים מיידיים שאין ביכולתה של התעשייה המקומית לספק, ומצד שני, הייצוא צפוי להיפגע בשל הנזק שנגרם מפעלים באזור בו הכה האסון ובשל בעיות באספקת החשמל והשפעות הקרינה שנגרמה בשל הפיצוץ בכורים הגרעיניים

⁷ על פי פרסום של סוכנות הידיעות של בלומברג BOJ Injections to Support Two-Year Auction as Yields Decline: Japan Credit, 22/3/2011.
⁸ Yahoo Finance
⁹ מתוך נתוני ה- Economist לתאריך 01.03.2011.

בפוקושימה. בשני המקרים, ההשפעה של האסון צפויה להימשך בטווח הקצר עד הבינוני כאשר בטווח הארוך השפעה זו תדעך.

החל מ-2009 יש ליפן הסכמי סחר עם ברוניי, צ'ילה, אינדונזיה, מלזיה, מקסיקו, סינגפור, שוויץ, תאילנד, הפיליפינים ווייטנאם. בנוסף לכך המדינה מנהלת מגעים לקידום הסכמים מול הרפובליקה של קוריאה, הודו, אוסטרליה ופרו, והסכם סחר חופשי (FTA) מול מדינות המפרץ הפרסי.

דירוג אשראי של יפן

Moody's	Fitch	S&P
Aa2 negative	AA stable	AA- stable

דירוג האשראי של יפן נמוך יחסית למדינות מפותחות אחרות כגון ארה"ב ומדינות מערב אירופה, זאת בעיקר עקב שיעור החוב הלאומי הגבוה ביחס לתוצר העומד כיום על כ-200% ואשר צפוי לגדול בשנה הקרובה בעקבות האסון.

סולם דירוג של S&P ושל Fitch:

AA - יכולת המנפיק לפרוע את התחייבויותיו היא הרבה מעבר לממוצע בהשוואה למנפיקים אחרים. ניתן להוסיף סימני (+) או (-) לדירוגים AA ועד CCC כדי לציין את הדירוג הפנימי בכל קטגוריה.

סולם דירוג של Moody's:

Aa - יכולת המנפיק לפרוע את התחייבויותיו היא הרבה מעבר לממוצע בהשוואה למנפיקים אחרים. ניתן להוסיף 1,2,3 לדירוגים Aa ועד Caa כדי לציין את הדירוג הפנימי בכל קטגוריה.

יפן בפרספקטיבה עולמית

במדד **Ease of Doing business**¹⁰ במקום ה- 18/183 (ישראל במקום ה- 29);
 באותו מדד תחת הסעיף Trading across borders קיבלה יפן את הדרוג ה-24/183 (ישראל במקום ה-10);

במדד הסחר הבין-לאומי, ה- **ETI**¹¹, במקום ה- 25/121 (ישראל במקום ה- 26);

במדד התחרותיות, ה- **GCI**¹² במקום ה- 6/133 (ישראל במקום ה- 24);

במקום ה- 20/179 במדד "Economic Freedom"¹³ (ישראל במקום ה- 43);

במקום ה- 17/180 במדד השחיתות הבין-לאומי ה- **CPI**¹⁴ (ישראל במקום ה- 30).

¹⁰ Doing business 2010
¹¹ ETI - The Enabling Trade Index
¹² GCI - The Global Competitiveness
¹³ Index of Economic Freedom 2010
¹⁴ מדד השחיתות (CPI) לשנת 2010

אינדיקטורים כלכליים¹⁵

המידע המובא להלן הינו במיליארדי דולרים במונחים שוטפים ואחוזים אלא אם מצוין אחרת.

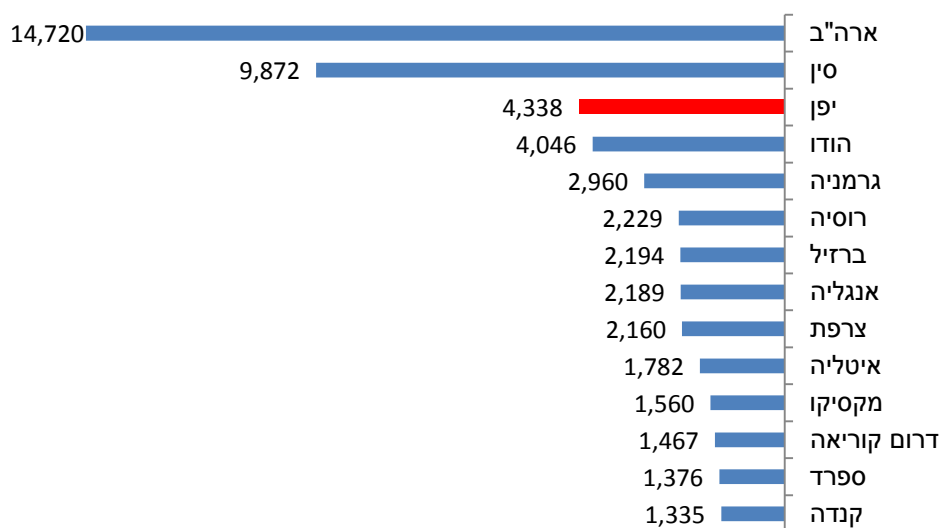
2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	
6,262	6,315	6,277	6,247	6,029	5,462	5,032	4,880	4,378	4,364	תמ"ג
1.2%	1.3%	1.2%	1.5%	1.4%	4.0%	-6.3%	-1.2%	2.3%	2.0%	צמיחה בתמ"ג הריאלי
5,167	4,958	4,758	4,584	4,420	4,282	4,095	4,331	4,295	4,082	תמ"ג במונחי כוח קניה
50,207	50,426	49,942	49,535	47,669	43,071	39,601	38,339	34,352	34,227	תמ"ג לנפש בדולרים
41,430	39,595	37,858	36,351	34,945	33,771	32,226	34,027	33,703	32,013	תמ"ג לנפש בדולר במונחי כוח קניה
3,647	3,688	3,684	3,690	3,606	3,308	3,073	2,840	2,498	2,531	הכנסה פנויה פרטית
1,339	1,333	1,312	1,298	1,244	1,125	1,064	1,125	1,004	1,020	השקעות
1,172	1,116	1,051	1,015	966	831	635	858	771	702	יצוא סחורות ושירותים
5.0%	6.2%	3.5%	5.1%	16.3%	30.8%	-25.9%	11.2%	9.8%		שינוי בייצוא
1,050	990	939	912	894	768	621	850	698	648	ייבוא של סחורות ושירותים
6.0%	5.5%	2.9%	2.0%	16.3%	23.8%	-27.0%	21.8%	7.6%		שינוי בייבוא
122	126	112	103	72	62	15	8	73	54	עודף מסחרי
1,015	960	901	878	841	731	545	747	678	616	יצוא סחורות
5.7%	6.5%	2.6%	4.4%	15.1%	34.0%	-27.0%	10.1%	10.1%		שינוי בייצוא
871	820	776	757	732	639	502	708	573	535	ייבוא סחורות
6.3%	5.7%	2.5%	3.3%	14.7%	27.3%	-29.2%	23.5%	7.3%		שינוי בייבוא
124.7	125.2	125.7	126.1	126.5	126.8	127.1	127.3	127.4	127.5	גודל אוכלוסייה במיליונים
3.7%	3.8%	4.0%	4.5%	4.8%	5.1%	5.1%	4.0%	3.8%	4.1%	שיעור אבטלה
1.5%	0.9%	1.0%	0.8%	0.4%	-0.7%	-1.3%	1.4%	0.1%	0.3%	אינפלציה

ההערכה הינה כי ההשפעה הלאומית של האסון תוגבל במימדיה כל עוד אספקת החשמל בערים הגדולות ובטוקיו במיוחד תחזור לסדרה בחודשיים הקרובים, והדבר תלוי בסטאטוס הטיפול בכורים של פוקושימה¹⁶. ככל שפעולות הבנייה והשיקום יידחו יותר בשל בעיות בהחזרת פעילות תשתית תקינה כך התפתחות המדדים הכלכליים תרד לשנת 2011 אך תעלה לשנת 2012. כאמור אנו צופים צמיחה הן ביבוא והן ביצוא אך האסון צפוי לחזק את מגמת הצמיחה בייבוא ולהחליש את מגמת הצמיחה בייצוא. היות והייצוא הוא המנוע מאחורי הצמיחה הכלכלית של יפן, הצמיחה בתוצר הריאלי צפויה להיות נמוכה מהתחזיות לטווח הקצר.

¹⁵ מתוך סקירה של ה-Economist Intelligence Unit נכון למרץ 2011. נציין כי למעט נתוני הצמיחה בתוצר הריאלי הנתונים בטבלה ומשקללים את השפעות האסון, יתר הנתונים מבוססים על הערכות שעודכנו לפני האסון ולכן ניתן להניח כי אינן מייצגות בטווח הקצר. עם זאת, יפן צפויה לעמוד בתחזיות בטווח הארוך.

¹⁶ מתוך סקירה של ה-Economist Intelligence Unit נכון ל-18 במרץ 2011.

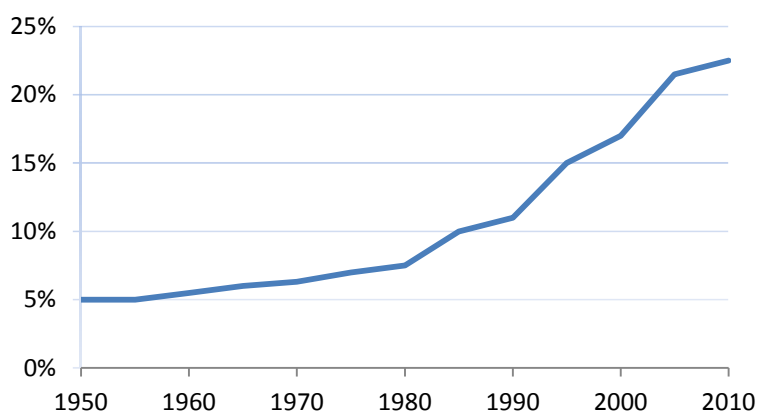
התפלגות התמ"ג במונחי כוח קניה לפי מדינות במיליארדי דולרים, 2010

נכון לשנת 2010, יפן מדורגת במקום השלישי בעולם מבחינת תמ"ג במונחי כוח קנייה, אחרי ארה"ב וסין.

יפן היא אחת המדינות המבוגרות ביותר בעולם, מבחינת אחוז האוכלוסייה שהינו מעל גיל 65. תוחלת חיים גבוהה יחד עם שיעורי ילודה נמוכים יוצרים מגמה של קיטון בכוח העבודה הקיים במדינה. מגמה דמוגרפית שכזו הן בכוח העבודה והן בגודל האוכלוסייה עלולה לפגוע בביצועי הכלכלה היפנית בעתיד.

חלקה היחסי של קבוצת הגיל המבוגרת (גיל 65 ומעלה) מתוך האוכלוסייה ביפן¹⁷

¹⁷ על פי נתונים של הלשכה לסטטיסטיקה של יפן, The Statistical Handbook of Japan 2010.

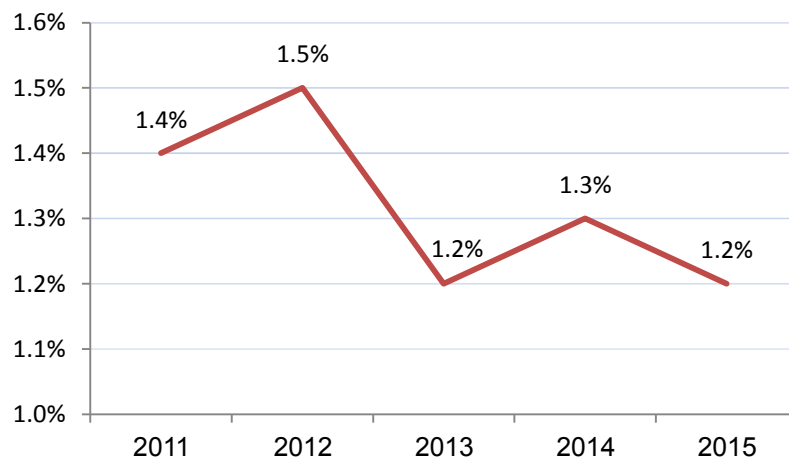
תחזית לשנים הקרובות¹⁸

הקשיים של יפן בתחום החוב הציבורי והצריכה הפרטית הנמוכה בשקלול השפעות האסון מביאים לכך שצפויה למדינה צמיחה מתונה בתוצר במונחים ריאליים¹⁹ של פחות מ-2% במוצע בארבע השנים הבאות. מעמדו של היפן צפוי להישאר חזק מול הדולר גם בשנים 2011-2013 עם ירידה קלה במהלך השנים 2014-2015 בעקבות צפי לעליה חזקה יותר של הריביות בארה"ב מאשר ביפן.

תחזית האינפלציה לחמש השנים הקרובות צפויה לעמוד על 0.9% במוצע שנתי ותושפע מקצב הצמיחה החזוי.

העודף בחשבון השוטר של יפן ימשיך לגדול ויעמוד במוצע על 3.3% מהתוצר במהלך השנים 2011-2015. עודף היצוא צפוי להצטמצם בתקופה הקרובה, בשל הצרכים שיעלו מבניה ושיקום של האזור שהוכה במהלך האסון וההשפעות על המפעלים באזור ועל אספקת החשמל לכלל המדינה. בטווח הבינוני-רחוק צפויה התייצבות ואף צמיחה בעודף היצוא, בעיקר כל עוד יפן ממשיכה להגן על ייצור מקומי בעזרת חסמי ייבוא.

השינוי בתמ"ג במיליארדי דולר במונחים ריאליים²⁰

בשנים הקרובות צפויה צמיחה בתמ"ג של יפן במונחים ריאליים. שיעור הצמיחה החזוי לשנת 2011 עומד על 1.4% לעומת 1.6% בתחזיות טרום האסון. עם זאת בשנת 2012, צפוי שיעור צמיחה של 1.5% לעומת 1.4% בתחזיות טרום האסון.²¹

¹⁸ לפי תחזיות של Economist Intelligence Unit נכון למרץ 2011.

¹⁹ הערכה שמרנית מול הנתונים הגולמיים שניתן לראות בגרפים המצורפים.

²⁰ תחזית של ה-Economist ל-18/3/2011.

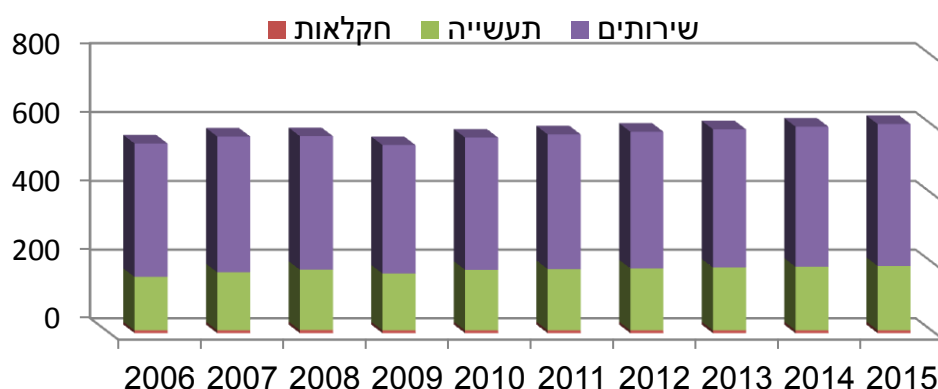
²¹ תחזית של ה-Economist ל-1/3/2011, טרום האסון.

מגזרים עיקריים²²

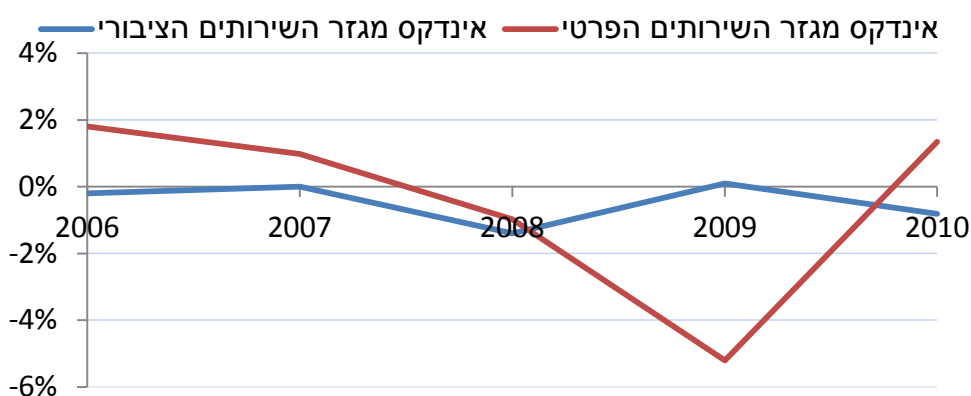
שירותים

מגזר השירותים הינו המגזר הגדול ביותר ביפן ומהווה כ- 75% מהתמ"ג בחמשת השנים האחרונות. שירותים מרכזיים הם שירותי בנקאות, ביטוח, נדל"ן, מכירות ותקשורת. בשנת 2010 הכניס מגזר השירותים כ-384 טריליון ין²³.

התפלגות התוצר ביפן לפי מגזרים בטריליוני ין, נתוני עבר ותחזית²⁴

התפתחות של מגזר השירותים ביפן, 2006-2010²⁵

המשבר הפיננסי העולמי פגע במגזר השירותים הפרטי ביפן בשנים 2008-2009 (ירידה מצרפית של מעל 6%). בשנת 2010 חלה התאוששות חלקית, אך היקף פעילות המגזר עדיין לא חזר לרמה שנראתה טרם המשבר.

²² מתוך סקירה של השירות המסחרי של ארה"ב – doing business in Japan – נכון לתחילת שנת 2011. (NTDB)
²³ נתוני ה-Economist ל-1 במרץ 2011, לפי מחירים קבועים של שנת 2000.
²⁴ נתוני ה-Economist ל-1 במרץ 2011, לפי מחירים קבועים של שנת 2000.
²⁵ לפי מידע מדו"ח של הלשכה לסטטיסטיקה של יפן (METI) נכון לינואר 2011.

חקלאות

החשיבות הרבה שהתרבות היפנית מקנה למזון, ולאיכות המזון בפרט באה לידי ביטוי בהיקף הפעילות העסקית של סקטור מוצרי המזון ביפן המוערך בכ-700 מיליארד דולר, נכון לשנת 2010. ההוצאה לנפש למזון ביפן, היא הגבוהה ביותר בעולם. בתקופה האחרונה חל שינוי בטעמים של העם היפני המגלה יותר פתיחות למוצרי מזון שאינם שייכים לתפריט היפני המסורתי כמו אורז, ירקות, דגים, ביצים ומוצרי סויה. התרבות היפנית מייחסת חשיבות עליונה לא רק לאיכות המזון אלא גם למראה האסתטי שלו. הממשלה היפנית מגינה על הייצור המקומי של מוצרי מזון בעזרת מגוון חסמים אך בשנים האחרונות ניכרת מגמת הקלה ויותר מוצרים מהמערב מצליחים להיכנס לשוק זה. מגמה נוספת היא ירידה בייצור המקומי של מוצרי מזון ולכן צפויה עלייה ביבוא מוצרי מזון, בעיקר כאלה הלקוחים מהתפריט המערבי כגון חיטה, תירס, בשר בקר ומוצרי חלב.

חלק גדול מאוד של החקלאות מבוצע בצפון המדינה, בעיקר של אורז, מוצרי חלב וסלק סוכר – המשמש לייצור סוכר.

בעקבות רעידת האדמה והצונאמי נפגעו כורים גרעיניים באזור פוקושימה וכאשר התוצרת החקלאית של האזור נבדקה, התגלו בה שרידים של קרינה באחוזים גבוהים יותר מהתקנים המקובלים בעולם. לפיכך מדינות שייבאו בעבר תוצרת חקלאית מיפן מחרימות עכשיו סחורה יפנית מחשש לסיכון בריאותם של הצרכנים²⁶. מסיבה זו צפוי גידול ביבוא של תוצרת חקלאית ומוצרי מזון באופן שישלים את המחסור הזמני שנוצר.

בנייה

אחד המגזרים המפותחים ביותר ביפן הוא מגזר הבנייה, אשר מונע על ידי מגמת האורבניזציה במדינה. היות וערך הנדל"ן בערים הינו גבוה מאוד, רוב הבנייה החדשה, בעיקר בטוקיו ובערים הגדולות האחרות, היא של גורדי שחקים – הן למשרדים והן לבנייני מגורים. בשנים 2007-2009 חלה ירידה בהתחלות הבנייה, לרמת שפל של כ-8 מיליון מטר רבוע התחלות בנייה בשנת 2009, לעומת שיעור כמעט כפול בשלוש השנים שקדמו להן. מאמצע שנת 2009 חלה התאוששות מסוימת לרמה של 11 מיליון מטר רבוע התחלות בנייה נכון לתחילת שנת 2011²⁷. בעקבות האסון והנזק שנגרם לרכוש צפויה עלייה משמעותית במגזר זה בשנים הקרובות כאשר הממשלה מעודדת באופן פעיל ומידי בנייה של מבני מגורים ומשרדים באזור שהוכה ברעידת האדמה ובצונאמי. הבנייה תחל ב-13 ערים, ובמהלך החודש הקרוב ייבנו 1,110 יחידות מגורים זמניות לאלפי התושבים שנשארו ללא קורת גג. מחוז מיאגי הוציא בקשה לעשרת אלפים יחידות דיור מאיגוד יצרני וספקי מגזר הבנייה של יפן. בפוקושימה, אזור הכורים הגרעיניים ממנו פונו רוב

²⁶ מתוך כתבה, Food Contamination Set to Rise as Japan Fights Radiation Crisis at Reactor, 27/3/2011, Bloomberg

²⁷ לפי נתונים מדו"ח של הבנק המרכזי של יפן (ה-BOJ) נכון למרץ 2011. הנתונים והמגמה נכונים לתנאים ששררו לפני האסון ואינם כוללים את הבנייה שתבוצע כחלק ממאמצי השיקום של המדינה.

התושבים, התחילו לבנות 14 אלף יחידות מגורים זמניות, ובאיוואט 8,800 יחידות מגורים זמניות.²⁸

תעשיית תקשורת ומחשוב

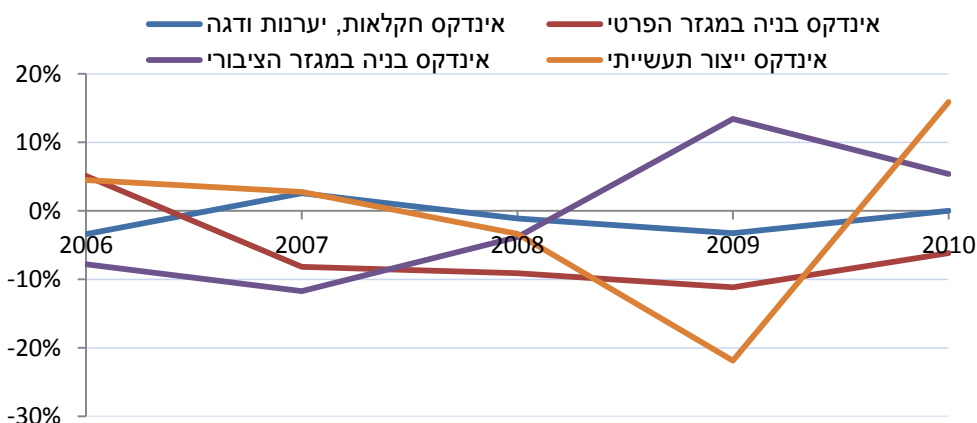
יפן הינה אחת היצרניות המובילות בעולם של רכיבי אלקטרוניקה, רכיבים מיוחדים וחלקים מתקדמים לענפי תעשיית המחשוב התקשורת וההיטק. תעשייה זו היא נפוצה ביותר באזור הצפוני של המדינה והם מספקים חלקים ורכיבים לחברות אמריקאיות רבות כמו HP, Apple, Microsoft ועוד.

תעשיית הרכב

יפן הינה מעצמת על בתחום הרכב והיא מרכזת בתוכה פעילות של מספר חברות ענק כמו טוטה, מיצובישי, הונדה, מאזדה, ניסאן, סוזוקי, סובארו וכן יצרנים וספקים המשתתפים בתהליך הייצור של המכוניות וחלקים. חלק גדול מתעשייה זו נמצא במרכז יפן יחד עם מפעלים נוספים אשר עובדים על חלקים לתעשיית החלל באירופה ובארה"ב.

במהלך אסון רעידת האדמה נפגעו חלק מהמפעלים של המדינה אשר אחראיים על ייצור רכיבים אלקטרוניים וחלקים לכלי רכב והדבר פגע משמעותית הן בייצור מוצרים אלו ביפן והן בייצור מוצרים המבוססים על החלקים במדינות אחרות, בעיקר בארה"ב ובסין, מדינות היעד העיקריות של היצוא היפני.

התפתחות של ענפי תעשייה נבחרים ביפן, 2006-2010²⁹

²⁸ על פי פרסום של סוכנות הידיעות בלומברג Japan's Post-Earthquake Rebuilding Begins With Prefab Housing for Evacuees, 27/3/2011.
²⁹ לפי מידע מדו"ח של הלשכה לסטטיסטיקה של יפן (METI) נכון לינואר 2011 (לפי מדד ייחוס 100 בשנת 2005).

הבנייה במגזר הפרטי נמצאת במגמת ירידה מאז 2007 אשר מקבלת מענה חלקי במסגרת הבניה במגזר הציבורי. בטווח המייד, ניתן להניח גידול בבניה במגזר הציבורי בעקבות האסון, על מנת לתת מענה למחסור שנוצר.

מגזר הייצור התעשייתי חווה קיטון בשנתיים של המשבר הכלכלי העולמי והתאוששות וחזרה לצמיחה במהלך שנת 2010, אם כי לא לאותה רמת פעילות אותה הציג המגזר לפני המשבר. בטווח הקצר, ניתן להניח קיטון בייצור התעשייתי בעקבות האסון וחזרה למגמה של צמיחה כבר בשנת 2012.

יפן הינה מדינה המאופיינת ברמת שירותים גבוהה ותעשייה מתקדמת. בכך מצליחה יפן להתגבר על חסרונותיה הנובעים מהמחסור במשאבי טבע ולנצל את יתרונותיה היחסיים בקידום ופיתוח תעשייה חזקה המבוססת על פיתוח כוח אדם משכיל מיומן ואיכותי. להערכתנו, האסון האחרון שפקד את יפן אינו צפוי לפגוע במאפייני הליבה הללו בטווח הבינוני והארוך.

סחר חוץ

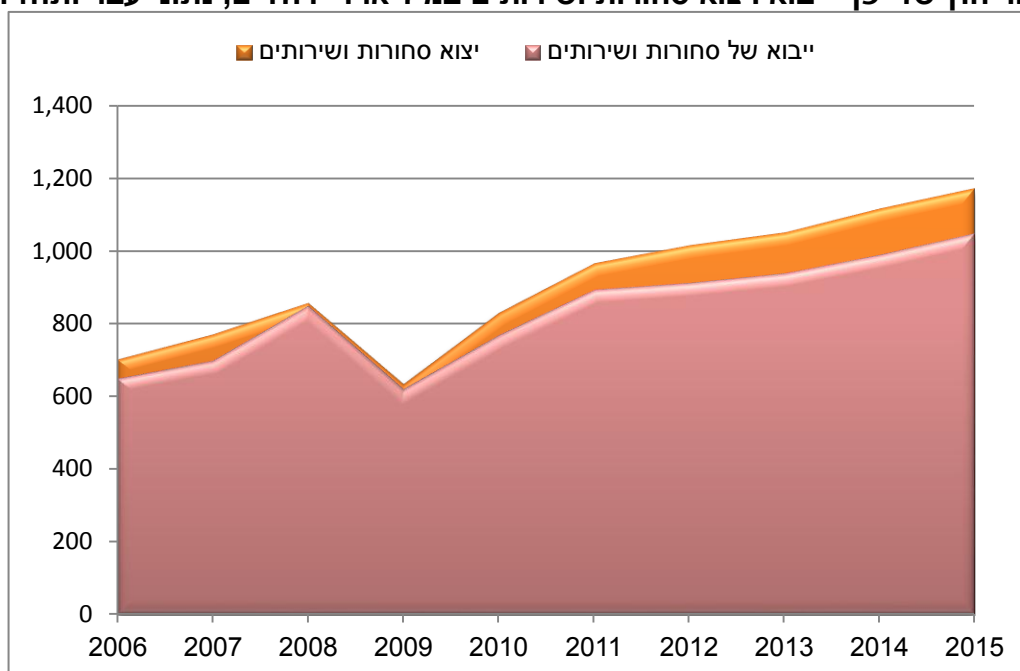
כללי

צרכי הייבוא העיקריים של יפן הינם דלקים ומחצבים בעוד הייצוא מסתמך על התעשיות מוטות הטכנולוגיה של המדינה. למרות זאת, יפן הינה אחת מחמש היצואניות המובילות בעולם. נכון לשנת 2010 עמד הייצוא על כ- 830 מיליארד דולר, גידול של כ- 31% לעומת שנת 2009. הייבוא עמד על כ- 768 מיליארד דולר, גידול של 23% ביחס לשנת 2009. סחר החוץ הסתכם בכ- 1,599 מיליארד דולר, גידול של 27% לעומת 2009.

העודף המסחרי עמד ב- 2010 על כ- 62 מיליארד דולר, לעומת כ- 15 מיליארד דולר בשנת 2009.

נכון לשנת 2010, עמד ייצוא הסחורות על 730 מיליארד דולר, גידול של כ- 34% לעומת שנת 2009, ואילו ייבוא הסחורות עמד על 638 מיליארד דולר, גידול של 27% לעומת שנת 2009.

סחר חוץ של יפן - יבוא ויצוא סחורות ושירותים במיליארדי דולרים, נתוני עבר ותחזית

החל מ-2009 יש ליפן הסכמי סחר עם ברוניי, צ'ילה, אינדונזיה, מלזיה, מקסיקו, סינגפור, שווייץ, תאילנד, הפיליפינים ווייטנאם. בנוסף לכך המדינה מנהלת מגעים לקידום הסכמים מול הרפובליקה של קוריאה, הודו, אוסטרליה ופרו, והסכם סחר חופשי (FTA) מול מדינות המפרץ הפרסי.

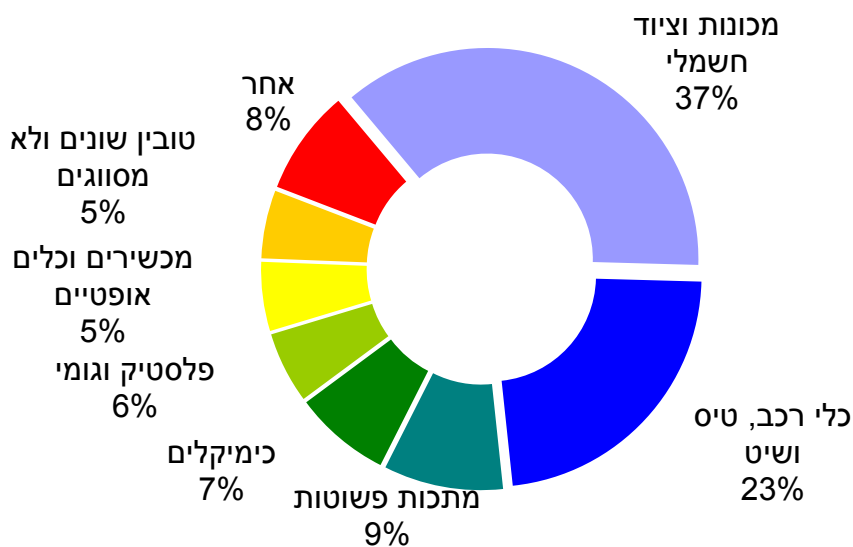
ייצוא

יפן מדורגת חמישית בעולם מבחינת היקף הייצוא, אחרי האיחוד האירופי, סין, גרמניה וארה"ב. ענפי הייצוא המובילים של יפן הינם מכונות וציוד חשמלי, כלי תחבורה. ביטוי לעוצמתה הטכנולוגית של יפן ניתן למצוא בנתונים הבאים: יפן מייצרת כ-14% מהציוד האלקטרוני בעולם, 35% משבבי זיכרון הפלאש בעולם ו-14% ממסכי ה-LCD³⁰. יפן מייצאת בעיקר לארה"ב, אירופה ומדינות המזרח הרחוק.

יצוא סחורות לפי מדינה בשנת 2010, נתונים במיליארדי דולרים³¹

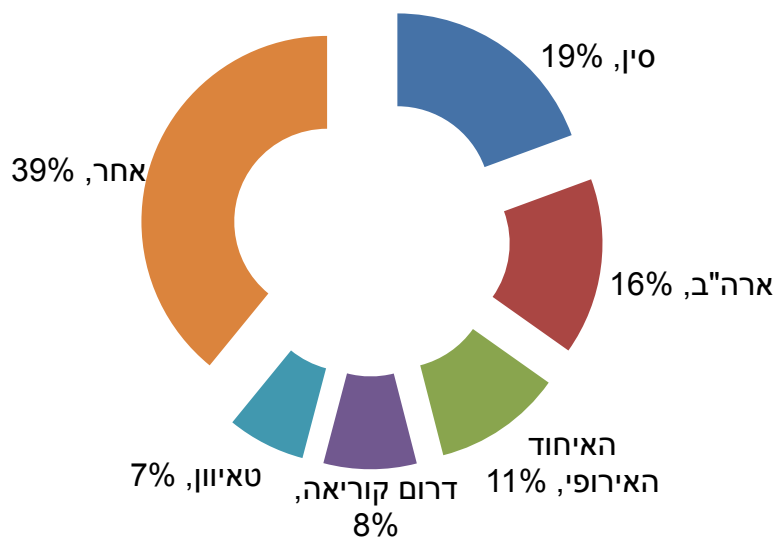

ענפי הייצוא העיקריים של יפן בשנת 2010

³⁰ לפי נתונים שנלקחו מכתבה מעיתון ה-New York Times 22/3/2011.
³¹ לפי נתונים מה-CIA factbook.

³² הייצוא מיפן לפי מדינות היעד בשנת 2010

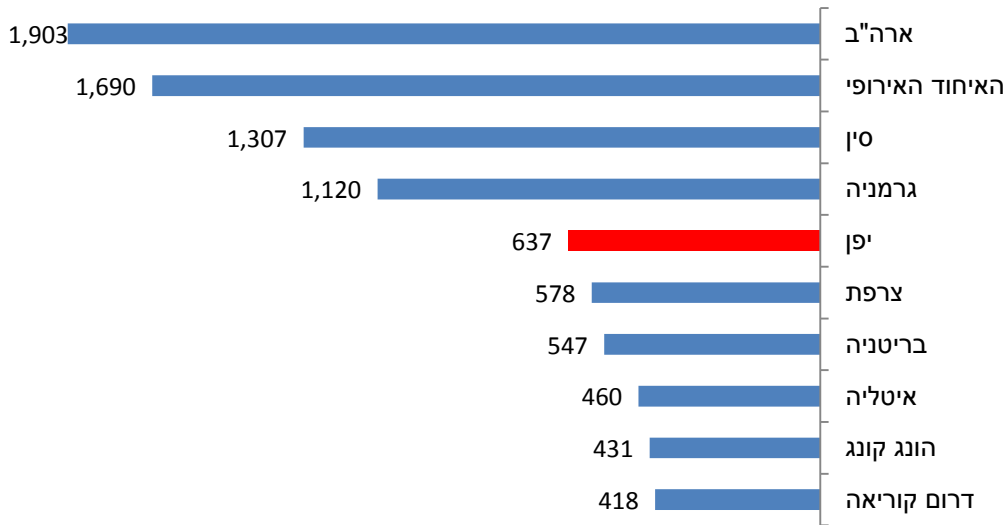

³² לפי מידע של ה-Economist.

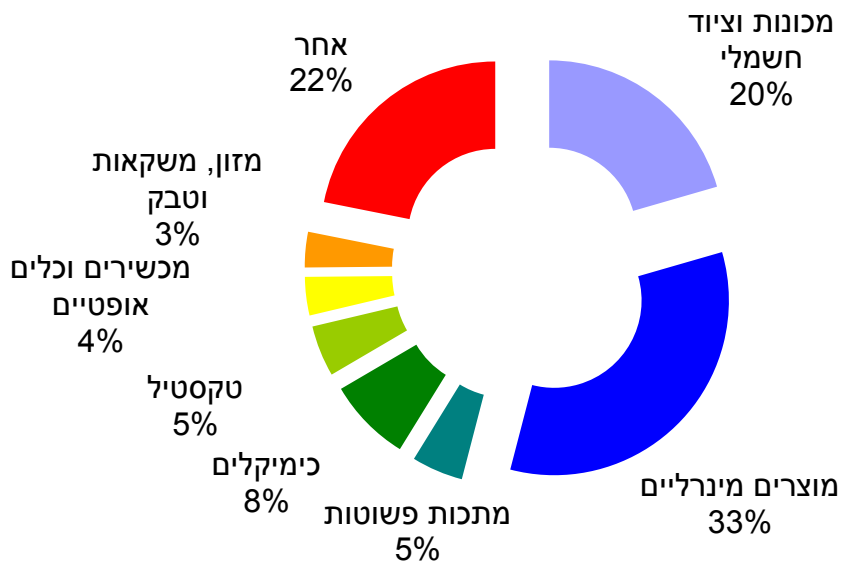
יבוא

יפן מדורגת חמישית בעולם מבחינת היקף הייבוא, אחרי ארה"ב, האיחוד האירופי, סין וגרמניה. בשל המחסור של האי במחצבים, עיקר הייבוא של יפן הינו של מחצבים מינרליים למיניהם, כימיקלים ומכונות וציוד חשמלי. המדינות מהן עיקר היבוא של יפן הן סין, ארה"ב ואירופה.

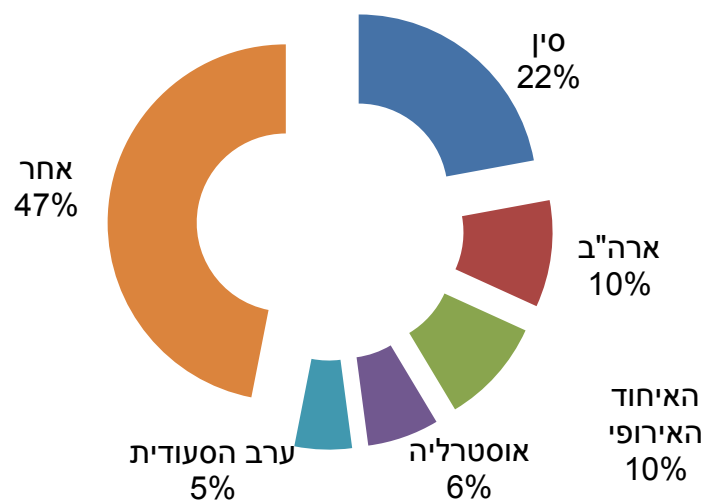
יבוא סחורות בשנת 2010 במיליארדי דולרים

ענפי היבוא העיקריים של יפן בשנת 2010

³³ היבוא ליפן לפי מדינות מקור בשנת 2010

³³ לפי מידע של ה-Economist.

יחסי הסחר בין ישראל ליפן³⁴

התפתחות הסחר בסחורות ישראל - יפן

בשנת 2010 עמד היקף הסחר בסחורות בין המדינות על כ- 2.46 מיליארד דולר, צמיחה של כ- 20% לעומת שנת 2009. בשנת 2009 הסתכם הסחר בסחורות בין המדינות בכ- 2 מיליארד דולר, ירידה של כ- 34% לעומת שנת 2008.

נכון לשנת 2010, לישראל עודף ביבוא סחורות מיפן של 1,096 מיליון דולר, גידול של כ- 10% ביחס לשנת 2009. עודף יבוא הסחורות מיפן הסתכם בשנת 2009 בכ- 999 מיליון דולר, קיטון של כ- 26% לעומת שנת 2008.

יפן מהווה כ-1.2% בלבד מכלל הייצוא הישראלי, ומדורגת במקום ה-21 מבחינת יעדי יצוא ועל כן המשבר אינו צפוי להשפיע לרעה על הייצוא הישראלי. חלקו של הייצוא הישראלי מכלל היבוא היפני הוא 0.1% בלבד בהשוואה ל-0.29% של יצוא ישראלי מתוך היבוא העולמי.

³⁴ נתוני סחר וענפים – הלמ"ס כולל יהלומים

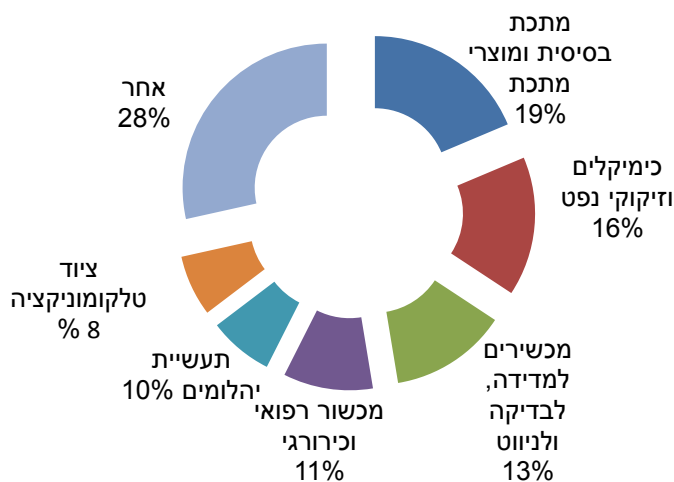
היצוא הישראלי ליפן

בשנת 2010 צמח יצוא הסחורות לרמה של 683 מיליון דולר, גידול של 30%, לעומת 527 מיליון דולר יצוא סחורות בשנת 2009.

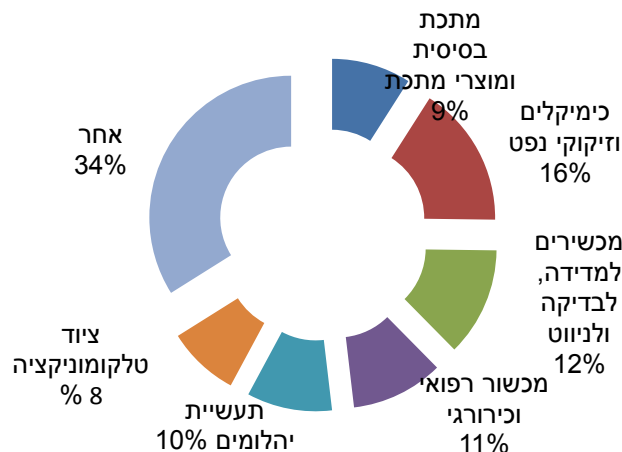
השינויים בייצוא והענפים הבולטים בשנת 2010

ענפי הייצוא העיקריים (מישראל ליפן) הם של חומרי גלם כגון מתכות, כימיקלים וזיקוקי נפט, וכן של ציוד מדידה, מכשור רפואי וציוד תקשורת. נכון לשנת 2010, עמד היקף הייצוא של מתכות ומוצרי מתכת על כ- 127 מיליון דולר, גידול משמעותי של 168% לעומת שנת 2009. הייצוא של מוצרי כימיקלים עמד על 106.6 מיליון דולר, גידול של 25% לעומת שנת 2009. הייצוא של מכשור מתקדם מסוג מכשירי מדידה וניווט וכן מסוג מכשור רפואי וכירורגי, הסתכם בכ- 158.3 מיליון דולר בשנת 2010, גידול של 31% לעומת השנה הקודמת.

התפלגות היצוא ליפן לפי ענפים עיקריים בשנת 2010

התפלגות היצוא ליפן לפי ענפים עיקריים בשנת 2009

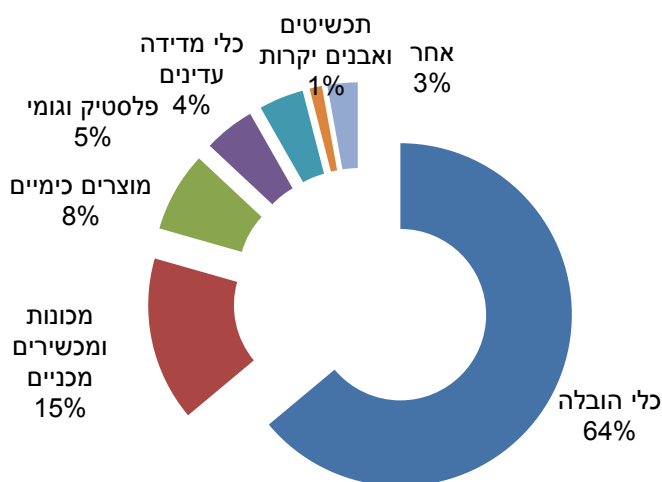
היבוא הישראלי מיפן

בשנת 2010 עמד יבוא הסחורות מיפן על 1.78 מיליארד דולר, גידול של 18.6% ביחס לשנת 2009. יבוא הסחורות בשנת 2009 הסתכם בכ- 1.5 מיליארד דולר, ירידה של כ- 17% בהשוואה לתקופה מקבילה בשנת 2008.

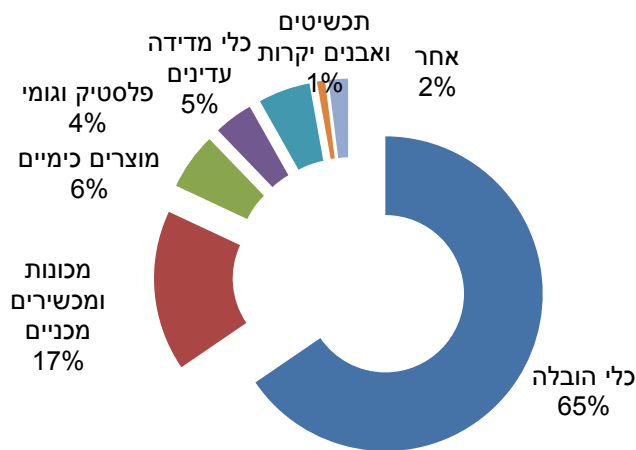
השינויים ביבוא והענפים הבולטים בשנת 2010

ענפי הייבוא העיקריים מיפן לישראל הם כלי הובלה ומכונות ומכשירים מכניים. היבוא של כלי הובלה עמד על 1.13 מיליארד דולר בשנת 2010, גידול של 14% לעומת שנת 2009. ענף זה מהווה כ-64% מסך הייבוא מיפן. הייבוא בענף המכונות והמכשירים המכניים עמד על 275 מיליון דולר בשנת 2010, גידול של כ- 10% לעומת שנת 2009. היבוא בענף המוצרים הכימיים עמד על 134 מיליון דולר בשנת 2010, גידול של 51% לעומת שנת 2009.

התפלגות היבוא מיפן לפי ענפים עיקריים בשנת 2010

התפלגות היבוא מיפן לפי ענפים עיקריים בשנת 2009

אסון רעידת האדמה והצונאמי

ב-11/3/2011 הכתה ביפן רעידת אדמה של 9 בסולם ריכטר, אחת מהרעידות החזקות ביותר שחוותה המדינה. גל צונאמי בגובה 10 מטרים הכה בחוף המזרחי של יפן וגרם לנזק עצום ברכוש ולמותם של יותר מ-11 אלף איש ומעל ל-15,000 עדיין נעדרים.

הפגיעה בכורים של פוקושימה

מיקום הכורים הגרעיניים והאזורים שנפגעו באסון

כתוצאה מרעידת האדמה נפגעו באופן מהותי מספר כורי גרעין הממוקמים באזור פוקושימה, ויש חשש לקרינה רדיואקטיבית המגיעה לא רק לערים בקרבה המיידית של הכורים אלא גם לערים נוספות ביניהן עיר הבירה טוקיו.

האירוע יצר פאניקה ורבים מתושבי האזור ברחו לחלקים אחרים במדינה, ועם זאת רבים מהתושבים כלואים בבתייהם מפחד להיחשף לקרינה כאשר המשאבים והמזון הולכים ומדלדלים היות וספקים לא מוכנים להגיע לאזור. באזור טוקיו התגובה מתונה יותר, בעיקר בשל קריאות של הממשלה והתקשורת להתנהגות אזרחית שקטה ורגועה.

הכורים שנפגעו נהגו לספק כ-30% מכמות החשמל המיוצרת במדינה וכעת יפן נדרשת להשלים את החסר בדרכים חלופיות. ניסיון העבר מלמד כי המקור החלופי של יפן הינו גז³⁵. עם זאת, התשתיות ביפן המשמשות את תחום הגז הינו ברמה ירודה ולכן ייתכן גם שימוש בנפט, פחם או מקורות אנרגיה אחרים על מנת לספק את המחסור באופן מידי.

³⁵ ברעידת האדמה של 2007 שהביאה להפסקת פעילותו של הכור הגרעיני בקאשיוואזאקי-קארווה קפץ הביקוש לגז בצורה חדה.

כצעד ביניים וכחלק מהירותמות למאמץ הכללי, החלו תאגידיים יפנים להגביל את השימוש בחשמל במהלך היום ולנקוט בגישה של הפסקות חשמל יזומות המעכבות את תהליך הייצור.

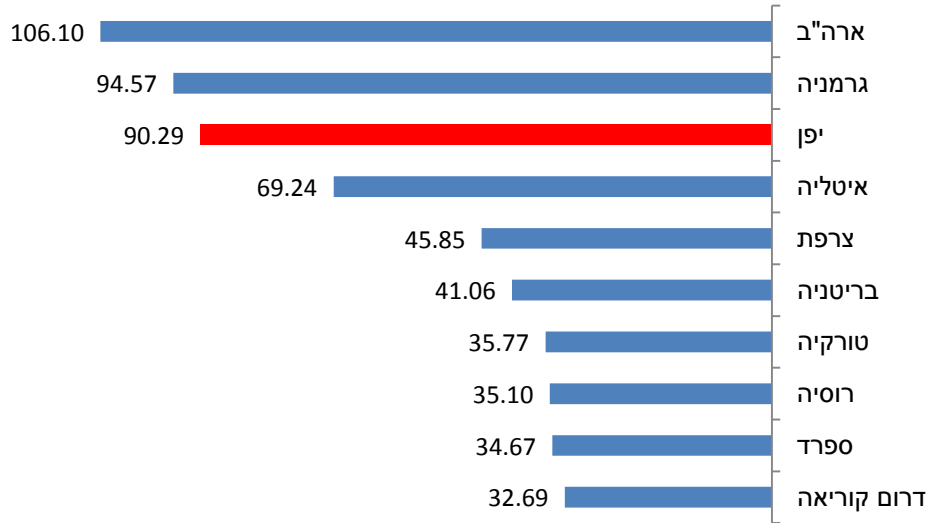
ההשפעה על הכלכלה היפנית

להלן ריכוז תמונת המצב כפי שהיא נכון לימים ספורים לאחר רעידת האדמה:

- הפסקת פעילות עסקית וכלכלית באזור הכורים כמו מפעלי הרכב של הונדה, טויוטה וניסאן ומפעלים תעשייתיים אחרים של קאנון ופנסוניק. כבר כעשרה ימים לאחר האסון חזרו חלק מהמפעלים לתפקוד חלקי אך ישנם מפעלים שלא יפתחו כלל והחברות מנסות להעביר את הייצור, ככל הניתן, למפעלים אחרים הממוקמים בדרום המדינה, הרחק מהאזור שבו פגעה רעידת האדמה³⁶.
- הפסקת מכירת ציוד לייצור אנרגיה גרעינית ע"י חברות יפניות כמו טושיבה, היטאצ'י ומיצובישי.
- פגיעה בפעילות העסקית ובעיות מימון של חברת החשמל היפנית, חברה פרטית אשר אחראית על פעילות הכורים.
- בעיות באספקת חשמל יפגעו בתפקוד היומיומי לא רק באזור פוקושימה אלא גם באזור טוקיו – המרכז החי של כלכלת יפן.
- שירותי הרכבות צומצמו במידה ניכרת, נמלי תעופה נסגרו וכבישים מהירים נסגרו לתחבורה ציבורית. היות וחברות יפניות רבות מתבססות על מתודולוגיית ייצור "Just in time", בה מלאי חומרי הגלם שנמצא במתקני החברה נשמר ברמה מינימאלית על מנת לחסוך בהוצאות אחסון ומלאי מיותר, ישנו צפי כי בטווח הקצר כלל התעשיות ביפן ייתקלו בבעיות הקשורות למלאי.
- חשש כי הפחד והפרנויה יתגלגלו גם לתחום הפיננסי וירחיק משקיעים מהשוק היפני דווקא בתקופה בה נדרשות השקעות גדולות³⁷. ב-14/3/2011, יום המסחר הראשון לאחר האסון, נפל מדד הניקיי 225 ב-6.2%. עד ה-16/3/2011 ירד המדד ב-5.1% נוספים וגם מדד ה-TOPIX ירד ב-10.7%. עם זאת ככל שהזמן חולף ניכרת התאוששות בשווקים הפיננסיים ורצון להגדיל את ההשקעה ביפן בטווח הארוך.
- תוצאה נוספת הצפויה מהשבתת הכורים היא מעבר של יפן למקור אנרגיה חלופי, בעיקר גז אך גם נפט ופחם, אשר תגדיל את המחירים בשוק העולמי של אותם מקורות.

³⁶ מתוך Japan Factories Take Steps to Resume Production, 20/3/2011, New York times
³⁷ על פי מידע המפורסם בכתבה, Can fragile Japan endure this hydra-headed disaster?, 17/3/2011, The Economist

10 המדינות המובילות ביבוא גז בעולם, במיליארדי מטר מעוקב, 2010

השפעות מקרו-כלכליות

הערכות הצמיחה לשנת 2011 התעדכנו כלפי מטה במקצת, לשיעור של 1.4% לעומת 1.6% טרום האסון³⁸. מצד שני, מאמצי השיקום והבנייה מחדש יימשכו חודשים ארוכים וצפויים להחזיר את יפן למגמת צמיחה בשנים הבאות.

בהתבסס על הדמיון בין רעידת האדמה שחוותה יפן בשנת 1995 בקובה³⁹, לרעידת האדמה הנוכחית, ניתן להניח כי ההתאוששות תהיה מהירה. מעבר לכך יש להתחשב בכך שהאזור שנפגע באסון הנוכחי אינו אזור מודרני מאוד ומתועש בצורה כבדה כמו קובה, והוא מוערך כמפיק רק 3.6% מהתוצר הלאומי⁴⁰, על אף העובדה כי באזור ישנה צפיפות גבוהה של מפעלי אלקטרוניקה.

ב-Goldman Sachs מעריכים את עלות הנזק בכ- 202 מיליארד דולר, שהם כ-4% מהתוצר. הבנק העולמי מעריך את הנזק בכ- 235 מיליארד דולר.

הערכה עדכנית יותר של ממשלת יפן מעריכה את הנזק בין 197 ל-308 מיליארד דולר, כאשר ההערכה אינה כוללת הפסד מהפסקת פעילות עסקית בגלל בעיות באספקת חשמל ונזקים כספיים מהתקלות בכורים בפוקושימה⁴¹.

יש לציין כי כלל ההערכות מתבססות על ההנחה כי לא תהיה התדרדרות נוספת במצב הכורים הגרעיניים בפוקושימה.

³⁸ הנתונים לפי הערכות עתידיות של ה-Economist intelligence Unit נכון ל-18/3/2011.
³⁹ רעידת האדמה בקובה היתה רעידת אדמה בסדר גודל דומה ובאזור הנחשב מתועש מאוד (יותר מהאזור הנוכחי שנפגע ברעש האדמה ובצונאמי). יפן הציגה התאוששות מהירה מהשפעות הרעידה ותוך כ- 15 חודשים התאושש הסקטור התעשייתי וחזר לרמות פעילות דומות לפני הרעידה.
⁴⁰ על פי הערכות של Nomura, בית השקעות יפני.
⁴¹ לפי דיווח של אתר Reuters נכון ל-23/3/2011.

השפעת האסון על שוק המוצרים

מחסור במוצרי מזון צפוי להביא לגידול בביקושים בטווח הקצר. עם זאת, רגולציה מחמירה על יבוא של מוצרי מזון ליפן מהווה חסם ליצואנים חדשים. בנוסף לכך הייצור של מוצרי מזון צפוי לגדול בדרום המדינה על מנת לענות על המחסור.

מאמצי השיקום והבניה מחדש צפויים להביא לעליה בביקוש למוצרים המשמשים בבנייה ובעיקר מוצרי מתכת. גורמים בבנקים של ניו זילנד ואוסטרליה מעריכים כי בשנתיים הראשונות יפן תזדקק לכ- 30 מיליון טונות של פלדה⁴².

השפעת האסון על תחום הביטוח

הנזק של האסון לנכסים מבטחים משוערך ל-35 מיליארד דולר ע"י ארגון ה-AIR Worldwide⁴³. כתוצאה מאסונות טבע נוספים ובעיקר מרעידת האדמה והצונאמי ביפן מעריכים הגורמים ב-AIR כי עלויות הביטוח על רעידות אדמה יעלו. מבטחים מקומיים הינם 90% משוק הביטוח שאינו ביטוח חיים ביפן, והם אלו שייפגעו הכי קשה מהאסון. כמו כן הפרמיות שגובים מבטחי משנה בכל העולם יעלו.

מאמצי שיקום ובנייה מחדש

בעקבות האסון החלו מאמצי שיקום ובנייה מחדש של התשתיות באזור הרלוונטי. העבודות יתרכזו בכבישים, נמלי ים, תחנות כוח, דיור ומפעלים. התהליך צפוי לקחת כ-5 שנים ולעלות 180 מיליארד דולר לכל הפחות⁴⁴. מאמצי הבנייה מחדש ביפן צפויים להסתמך במידה רבה על ייבוא, כאשר עיקרו יהיה חומרי גלם, מוצרים שהופסק ייצורם בשל האסון ומוצרים הקשורים לבניה ושיקום.

קיים חשש כי ירידה בציפיות לצמיחה יחד עם ההוצאה הגדלה על השיקום יביאו את שווקי העולם לתבוע את פריעת החובות של יפן ומשבר פיננסי חדש יתרחש. עם זאת, יש לזכור כי העם היפני הינו חסכן ביותר ומחזיק נתח משמעותי מהחוב הציבורי של יפן.

הודו מציעה לייבא ליפן מוצר בשם Coir – בד תעשייתי המופק מסיבים של פרי הקוקוס, שישימש למניעת סחיפת אדמה וייתן חיכוך נוסף בדרכים וייצוב מדרונים. כבר היום ניתן לראות עליה ביבוא המוצר מהודו ליפן⁴⁵.

⁴² מתוך China demand, Japan reconstruction key for iron ore, 22/3/2011, Commodities Now

⁴³ ארגון מוביל בשערך נזקי ביטוח של אסונות טבע.

⁴⁴ מתוך Japan Recovery and Reconstruction Cost 'at Least \$180 Billion', 15/3/2011, Insurance Journal

⁴⁵ מתוך India coir exports may swell as Japan reconstruction begins, 22/3/2011, Commodity .online

חברת המתכת China Steel Corp מטאיוון שהינה המקור הפוטנציאלי העיקרי לאספקת מתכת למאמצי הבנייה ביפן, לא תוכל ככל הנראה להתמודד עם הביקוש הצפוי סביר להניח כי יפן תידרש לפנות ליצואני מתכת נוספים⁴⁶.

פעילות הבנק המרכזי

הבנק המרכזי ביפן נוהג במדיניות מוניטארית מרחיבה כל מספר שנים בהתאם למחזוריות הכלכלית ובתכיפות גדולה יותר בעיתות משבר. לאחר האסון מנסה הבנק המרכזי של יפן להתמודד עם הבעיות שנגרמו בשוק הפיננסי ע"י הגברת הנזילות ורכישת נכסים, בעיקר אג"ח ממשלתי. מאז ה-11/3/2011 הזרים הבנק כ-494 מיליארד דולר לשוק על מנת לתמוך בהגדלת החוב הציבורי לטובת ביצוע השקעות במאמצי השיקום בשנתיים הקרובות. ההרחבות המוניטאריות המשמעותיות אפשריות הודות לריבית האפסית ביפן שנקבעה על מנת לעודד צמיחה ולהילחם בדיפלציה⁴⁷.

⁴⁶ מתוך Taiwan may not supply steel to Japan's reconstruction, 17/3/2011, Focus Taiwan News Channel.

⁴⁷ מתוך BOJ Injections to Support Two-Year Auction as Yields Decline: Japan Credit, 22/3/2011, Bloomberg.

הזדמנויות ליצואן

כללי

נכון לתקופה הקרובה העדיפות העליונה ביפן היא אספקת חשמל בין אם על ידי שיקום ותיקון הכורים הגרעיניים⁴⁸, מעבר להפקת חשמל על ידי גז, נפט או פחם והקמת תחנות כוח חדשות. בנוסף לכך, נדרשת בנייה מחדש של תשתיות בסיסיות כמו דרכים, כבישים ונמלי ים. חסמי הייבוא העיקריים ליפן הם:

- 1) הקפדה על סטנדרטים גבוהים, הייחודיים לה, גם פורמאלית אך גם לא פורמאלית.
- 2) במגזרים מסוימים נדרש להציג ניסיון במסחר עם חברות יפניות, דרישה המונעת כניסה של יצואנים חדשים.
- 3) רגולציה אשר יוצרת העדפה לייצור מקומי ומפלה מוצרים מחו"ל.
- 4) התאחדות גופי תעשייה אשר מחלקת רישיונות ולכן בעלת שליטה חלקית על הנעשה בשוק, בצורה בלתי מפוקחת.
- 5) קשרים אנכיים בין חברות (למשל בין חברה שהינה ספקית חומרי גלם לבין היצרן שקונה ממנה), הנובעים ממבנה המערכת העסקית ביפן, ולכן נוצרת העדפה לספקים מקומיים.
- 6) קיומם של קרטלים.
- 7) נטייתם של היפנים לשמור על הרמוניה ולא לשנות יחסים עסקיים על מנת לא לפגוע או להעליב עסקים אחרים.

בימים כתקנם קשה ליצואנים ישראלים להשיג דריסת רגל של ממש בשוק היפני הן בשל ההגנה שמספקת הכלכלה היפנית על הייצור המקומי והן בשל הסטנדרטים הגבוהים שמעמידה הממשלה היפנית על מוצרי ייבוא במדינה. לפיכך, שעת משבר כמו הימים האחרונים מהווה הזדמנות נדירה לחדור לשוק היפני ע"י התאמת המוצרים במידה האפשרית וניצול התקופה בה סביר כי יפן תקל את ההגבלות החמורות על ייבוא על מנת להתמודד עם המחסור הקשה במוצרים בסיסיים מבית.

ענפים פוטנציאליים

- חומרי גלם כגון פלדה ומלט – במסגרת הבניה מחדש יהיה צורך בחומרי גלם, במיוחד לאור העובדה כי מפעלים העוסקים בייצור אותם חומרים נפגעו במהלך רעידת האדמה או שותקו מחמת בעיות באספקת חשמל.
- טכנולוגיות למקורות חלופיים לאנרגיה ובפרט באנרגיה ירוקה – התוצאות ההרסניות של פגיעה בכורים הגרעיניים בפוקושימה הבהירה לממשלה היפנית את הבעייתיות הכרוכה בשימוש בטכנולוגיה גרעינית לצרכי אספקת חשמל. יתכן כי הממשלה תהיה פתוחה יותר לאימוץ טכנולוגיות אלטרנטיביות ו"ירוקות" יותר לייצור אנרגיה.

⁴⁸ הדבר תלוי בסטטוס המשתנה של הפעילות בכורים ואיננו קבוע עדיין.

- מיכון ייעודי - במהלך הצונאמי נפגעו נמלי ים ורבים מהמפעלים לייצור רכיבים אלקטרוניים באזור צפון מזרח המדינה, כמו גם תשתיות רבות. מאמצי השיקום צפויים לייצר ביקוש למיכון ייעודי בתחומים הבאים:
 - מיכון ייעודי לתשתיות. ביקוש זה צפוי להתגבר עם סיום בניית המגורים הזמניים והתחלת הבניה של מגורי הקבע.
 - מיכון ייעודי למפעלים. צפויה עלייה בביקוש למיכון וכלי ייצור מתאימים.
 - מיכון ייעודי לנמלי ים.
- מיכון חקלאי – בעקבות אסון הצונאמי נפגעו גם שטחים חקלאיים נרחבים בצפון המדינה וכן מיכון חקלאי בו נעשה שימוש באותם אזורים. מכאן צפוי גידול בביקוש למיכון חקלאי באותו אזור, מיכון אשר יעזור בשיקום השטחים החקלאיים וכזה שיש ביכולתו אף להגדיל את התוצרת החקלאית.
- ידע ושיטות גידול - היות ויפן מעדיפה לייצר בעצמה מאשר לייבא מוצרי מזון כמדיניות, ישנה הזדמנות לתעשיות החקלאיות הישראליות להחדיר ליפן זנים חדשים של מוצרים חקלאיים קיימים כמו תרד⁴⁹ או מכירת טכנולוגיות ישראליות להפקת חלב⁵⁰.
- מוצרים מותאמים לגיל השלישי, תרופות, וטכנולוגיה רפואית – יפן הינה אחת מהמדינות המבוגרות ביותר בעולם עם תוחלת החיים הארוכה ביותר. לפיכך ישנו ביקוש למוצרים המתאימים לקהל יעד זה כגון תרופות שמיועדות לשיפור רמת החיים של קשישים, טכנולוגיות המאפשרות להגביר ולשפר את הנגישות לשימוש במכשירים ביתיים ואחרים באופן המסייע לקשישים בחיי היום-יום.
- חברות בתחום התשתיות בישראל שסובלות מעיכובים בירוקראטיים יוכלו למכור עתודות פלדה ליפנים על חשבון ייצור עתידי.
- חברות הנדסיות וטכנולוגיות עשיות למצוא הזדמנויות רבות בתחום של גילוי "צונאמי" ובניית מערכי תיעול של מים⁵¹ במידה ומתרחש אסון.

בעקבות האסון נפגעה יכולת הייצור של יפן והביאה לירידה משמעותית בייצוא שלה לחו"ל. הן התפיסות התרבותיות והן הנורמות הכלכליות והעסקיות במדינה מביאות לכך שהמגזרים השונים ביפן מפנים את משאביהם ראשית כל לטיפול בבני ארצם, על חשבון שיתוף הפעולה והמסחר עם מדינות אחרות. מאפיין זה של הכלכלה היפנית פותח חלון הזדמנויות יוצא דופן למדינות אחרות לנסות לתפוס את מקומה של יפן כיצואנית של טכנולוגיה וידע.

⁴⁹ מהווה מרכיב חשוב במטבח היפני

⁵⁰ הפרה הישראלית נחשבת למניבה ביותר כיום בעולם

⁵¹ בדומה לפרויקט התעלות שנקטו ההולנדים כנגד עליית מפלס המים